

ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Л. М. Соколовська,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

(Житомирський агротехнічний коледж)

У статті окреслено методичні напрями вивчення літературних творів у поєднанні з образотворчим мистецтвом. Пропонується технологія заняття української літератури на тему «Сонет Івана Франка «Сікстинська Мадонна».

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, методика, сонет, Іван Франко, Рафаель Санті.

Постановка проблеми

Однією з важливих умов міцності знань, умінь і навичок, які формуються в студентів, є здійснення міжпредметних зв'язків у процесі викладання навчальних дисциплін.

Вирішення проблеми міжпредметних зв'язків відіграє важливу роль при визначенні змісту, методів та організації процесу навчання. Особливо важливого значення набуває вона для коледжів, в яких навчально-виховний процес повинен базуватися на основі органічного поєднання загальної й професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблему міжпредметних зв'язків можна віднести до числа традиційних, які стали вже класичними проблемами педагогіки. Так, у XVII ст. чеський педагог Ян Амос Коменський виступав за взаємопов'язане вивчення граматики та філософії, філософії та літератури; англійський педагог Джон Локк говорив про зв'язок історії та географії. Серед сучасних вчених, які досліджували дану проблему, можна згадати П.Р. Атутова, С.Я. Батишева, О.М. Джеджулу, І.Д. Зверєва, П.І. Кузьменка, П.Г. Кулагіна, В.Н. Максимову, В.К. Сидоренка, В.В. Стешенка.

Постановка завдання

У даній статті буде зроблено аналіз проблеми міждисциплінарних зв'язків у навчальному процесі, а також буде запропоновано технологію заняття з української літератури на тему «Сонет Івана Франка «Сікстинська Мадонна».

Результати досліджень

Зазначимо, що в педагогічній літературі існує понад тридцять визначень терміна міжпредметні зв'язки. Так, в педагогічному словнику вони тлумачаться як дидактичний засіб, який передбачає комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти, що дає можливість здійснювати зв'язки між предметами для поглибленого, всебічного розгляду найважливіших понять, явищ [4, 231].

Слід зазначити, що крім терміна «міжпредметні зв'язки» вчені використовують також «міждисциплінарні зв'язки», «міжсистемні зв'язки».

Міжпредметні зв'язки мають дві сторони – об'єктивну і суб'єктивну. Об'єктивна сторона міжпредметних зв'язків знаходить вираження у визначенні змісту навчання та враховується при розробці навчальних планів, програм, складанні підручників, методичних посібників з відповідних навчальних дисциплін. Суб'єктивна сторона міжпредметних зв'язків реалізується викладачами в процесі навчання [1, 31].

Якщо враховувати часовий фактор, то взаємозв'язки між навчальними дисциплінами можна розподілити так:

1) минулий тип (необхідно відновити навчальний матеріал суміжних дисциплін, який вже вивчався раніше);

2) теперішній тип (пов'язуються одночасно або майже одночасно вивченні поняття, розділи, теми);

3) перспективний тип (при розкритті певної теми навчальної дисципліни передбачено залучення матеріалу суміжної дисципліни, який студенти вивчатимуть у майбутньому).

Використання міжпредметних зв'язків на заняттях української літератури дозволяє:

- підвищити рівень знань, умінь і навичок студентів;
- активізувати пізнавальну активність на заняттях;
- аналізувати, зіставляти факти з різних областей знань;
- здійснювати цілісне наукове сприйняття навколишнього світу;
- розвивати моральні якості та естетичні почуття, необхідні для професійної орієнтації студентів;
- розвивати творчі здібності;
- формувати професійну майстерність майбутніх фахівців.

Далі пропонуємо технологію заняття української літератури на тему **«Сонет Івана Франка «Сікстинська Мадонна»** (з використанням міжпредметних зв'язків).

Мета заняття:

залучення студентів до творчої спадщини І.Я. Франка;

формування мотивації до навчання, ціленаправленої пізнавальної діяльності та культурознавчої компетенції студентів засобами літератури, музики, живопису; розвиток естетичного смаку, аналітичних здібностей, комунікативних вмінь студентів.

Засоби навчання: репродукція картини Рафаеля Санті «Сікстинська Мадонна», комп'ютер, аудіозапис сонета «Сікстинська Мадонна», презентація.

Хід заняття

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності. Оголошення теми та мети заняття.

Асоціативний куш до слова «Мадонна»:

- назва Діви Марії у католиків;

- зображення Діви Марії у живописі або скульптурі;
- американська співачка;
- жінка, матір;
- виняток з правопису слів іншомовного походження.

Ознайомлення з епіграфом заняття:

Більш, ніж меч, і огонь, і стріла, і коса,

Небезпечне оружжя – жіноча краса.

Тільки мудрість, наука і старші літа

Подують проти неї міцного щита.

Це слова відомого українського поета Івана Яковича Франка. Майже всі поети писали про жінку, її вічну жіночу красу. Прикладом цього можуть бути Шекспір і Петрарка, Пушкін і Фет, Шевченко і Рильський, але ми взяли до уваги самого Франка, адже тема нашого заняття «Сонет Івана Франка «Сікстинська Мадонна».

III. Актуалізація опорних знань.

Завдання №1: установіть відповідність між фрагментами творів Івана Франка та їх назвами.

1. «... жде спрагла земля плодотворної зливи».
2. «Встане славна мати Україна, / Щаслива і вільна».
3. «Він не вмер, Він ще живе!»
4. «Її пізнавши, чи ж я міг / Не полюбить її сердечно».
5. « Сійте! На пухку, на живу ріллю / Впадуть сімена думки вашої!»

А «Гімн».

Б «Гріє сонечко!»

В «Розвивайся ти, високий дубе».

Г «Гримить! Благодатна пора настає».

Д «Моя любов».

Завдання №2: літературний диктант.

1. Протиставлення людських характерів, обставин, композиційних елементів тощо... (Антитеза).
2. Один із видів повтору (синтаксичного, лексичного, ритмічного, аналогія)... (Паралелізм).
3. Повторення у віршованій формі однакових приголосних звуків для підсилення виразності художньої мови ... (Алітерація).
4. Інакомовне відображення абстрактного поняття, передане за допомогою конкретного образу ... (Алегорія).
5. Слова та вислови, використані в переносному значенні ... (Тропи).

IV. Сприйняття й засвоєння студентами навчального матеріалу.

1. Слово викладача про великого італійського художника Рафаеля Санті.

Рафаель Санті (1483 –1520) – італійський живописець, графік, скульптор, архітектор епохи Відродження. Втілював у своїх творах гуманістичні ідеали високого Відродження.

Рафаель народився в містечку Урбіно. У 1500 році пішов навчатися до майстерні П'єтро Перуджино. Тут молодий Рафаель працював чотири роки. Вплив художньої манери Перуджино відчутний у ранніх творах митця.

У 1504 році художник приїхав до Флоренції. До цього періоду належать три шедеври молодого художника: «Мадонна Конестабіле», «Сон лицаря», «Заручини Діви Марії».

У 1508 році Рафаель прийняв запрошення свого земляка Донато Браманте та Папи Юлія II і приїхав до Рима, щоб розписувати папський палац у Ватикані. Маляр залишив по собі славетні «станци» (розмальовані зали у палаці). У розписах цих кімнат Рафаель продемонстрував талант видатного майстра композиції.

У 1514 році, по смерті Браманте, Папа Лев X призначив Рафаеля головним архітектором будівництва собору Святого Петра.

Рафаель прожив коротке життя, але залишив величезну кількість шедеврів. Він помер 6 квітня 1520 року. Похований у римському Пантеоні.

Твори Рафаеля зображають переважно Мадонн. Ні до Рафаеля, ні після жоден художник не спромігся створити стільки завершених і при цьому різноманітних картин із зображенням Мадонни з немовлям. Діва Марія на його картинах то зовсім юна і ніжна, то зображена у вигляді простої селянки. Мадонна або надійно тримає немовля Ісуса в руках, або бавиться з ним на тлі різноманітних пейзажів.

Десять у період роботи над станцями (1512–1513 рр.) Рафаель написав картину «Сікстинська Мадонна». Величезне за розмірами полотно (256 × 196 см) було створене для вівтаря монастирської церкви Святого Сікста в містечку П'яченца на замовлення Папи Юлія II.

Цікаво, що картина написана на полотні, а не на дошці. Це може свідчити про те, що полотно планувалося використовувати як хоругву (якщо тільки вибір матеріалу не пояснюється великими габаритами твору).

У XVIII столітті поширилася легенда, що Юлій II замовив полотно Рафаелю для своєї гробниці, що моделлю для Мадонни послужила кохана Рафаеля Форнаріна, для Сікста – сам Папа Юлій II (племінник Сікста IV), а для святої Варвари – його племінниця Джулія Орсіні. Прихильники теорії про те, що полотно створювалося для папської гробниці, підкреслюють, що жолуді на ризі Сікста явно відсилають до цих двох пап з роду делла Ровере («rovere» перекладається як «дуб»).

У той же час на створення образу саме для церкви у П'яченці вказує те, що її покровителями завжди вважалися святий Сікст і свята Варвара, зображені на цьому полотні.

На картині зображено Мадонну з немовлям в оточенні Папи Сікста II і святої Варвари; двох янголят, які дивляться знизу вгору на сходження Бога. Фігури утворюють трикутник. Розкрита завіса зайвий раз підкреслює геометричну продуманість композиції. Це один з перших творів, в якому глядач незримо є вписаним в композицію. Здається, що Мадонна спускається з небес, йде до глядача, дивиться йому в очі. В образі Марії гармонійно поєднані захват релігійного

тріумфу з такими загальнолюдськими переживаннями, як глибока материнська ніжність та окремі ноти тривоги за долю немовляти.

Зараз картина знаходиться в Галереї старих майстрів у Дрездені (була придбана в 1754 році в П'яченці Августом III Фрідріхом за 20000 цехінів).

Під час Другої світової війни гітлерівське керівництво сховало картину разом з іншими цінними творами в сховища. В травні 1945-го радянські війська знайшли «Сікстинську Мадонну» в штольні неподалік від Дрездена. Цікаво, що маршрут пошуку картини визначив капітан Леонід Наумович Рабинович (згодом відомий під літературним псевдонімом Волинський). Його дитячі та юнацькі роки пов'язані з Житомиром. Після війни картина знаходилась на реставрації в Москві, а в 1955 році її повернули разом з іншими шедеврами до Дрездена.

Таємна влада матері, що несе свою дитину людям, хвилювала століттями, бентежила серця. Картину постійно копіювали. Наприклад, в українському містечку Бучачі в костелі Успіння Пресвятої Богородиці є копія «Сікстинської Мадонни» Рафаеля.

2. Бесіда зі студентами:

- Кого нагадує Мадонна на картині?
- Хто схиляється перед нею?
- Кому допомагає свята Варвара?
- З якою метою була створена картина?
- Хто втілений в образі святого Сікта?
- У яких роках Рафаель писав цю картину?
- Хто придбав картину у XVIII столітті?
- Де була схована картина під час Другої світової війни?
- Де зараз зберігається картина?

4. Слово викладача.

Велике місце в збірці Івана Франка «З вершин і низин» займають цикли віршів «Вольні сонети» й «Тюремні сонети».

У циклі «Вольні сонети» автор говорить, що давня класична форма сонета, цей «тонкий різець Петрарки», в творчості поета-революціонера може бути такою ж грізною зброєю, як і «важкий молот каменярьський». Насичений новим ідейним змістом, сонет так само служить боротьбі за те, щоб «...валити панський гніт і царевий».

«Тюремні сонети» – гострий політичний протест проти гнобительського режиму цісарської Австрії, цієї тюрми народів, яка «обручем сталеним ... обціпила їх живі сугуби».

Своє захоплення жінкою-матір'ю, безсмертним полотном Рафаеля «Сікстинська Мадонна» І. Франко висловив у формі сонета. У Мадонні поет убачає богиню, «райську рожу», і, хоч не знайшов для себе богів на небесах, поклоняється їй як богині. Краса Мадонни не казкова, а земна – щира, добра, ніжна. А справжнє мистецтво, яким є картина «Сікстинська Мадонна», – вічне.

5. Прослуховування сонета «Сікстинська Мадонна» (аудіозапис).

6. Теорія літератури. Поняття про сонет.

Раніше на заняттях зарубіжної літератури ви вивчали сонети Шекспіра, Петрарки. Пригадайте, що ми називаємо сонетом?

Сонет (від італійського *sonetto* – звучати) – ліричний вірш, який складається з 14 рядків п'ятистопного або шестистопного ямба, два чотиривірші (катрени) з перехресним римуванням і два тривірші (терцети). В сонеті має бути п'ять рим із різними видами римування.

Катрен – чотирядкова строфа з парним, перехресним чи кільцевим римуванням.

Терцет – трирядкова строфа з суміжним римуванням.

7. Повідомлення студента.

Виник сонет в італійській літературі на початку XIII століття. Він був започаткований Джакото да Лентіно. Особливий внесок у розвиток сонета зробили Д. Аліг'єрі, Ф. Петрарка, В. Шекспір.

Внутрішня гнучкість сонетної форми дає можливість оновлюватися канону. А загалом можливі й неканонічні форми сонета, наприклад, «хвостаті», тобто з додатковим рядком. «Перевернуті» сонети характеризуються тим, що першими в них є дві трирядкові строфи, а потім ідуть дві чотирирядкові. «Суцільні» побудовані лише на двох римах. «Безголові» – з однією чотирирядковою строфою. «Кульгаві» – останні рядки чотиривіршів усічені. «Напівсонети» складаються з однієї чотирирядкової та однієї трирядкової строфи. «Сонетоїди» характерні для М. Зерова. Складну форму має вінок сонетів, який складається з 15 віршів, причому останній будується з перших рядків попередніх чи наступних чотирнадцяти сонетів.

Найчастіше сонети зустрічаються в медитативній та пейзажній ліриці. Український сонет з'явився в середині XIX століття. Вагомий внесок у його розвиток зробили Іван Франко, Леся Українка, Максим Рильський, Михайло Драї-Хмара, Микола Зеров, Ліна Костенко, Дмитро Павличко.

8. Аналіз сонета за поданим планом:

- жанрова своєрідність твору;
- мотив, особливості його розгортання;
- образ ліричного героя;
- композиційна структура;
- художні засоби (тропи), мова твору;
- ритм, рима, спосіб римування, строфа.

9. Завдання: поєднати художні засоби з їх визначенням.

1. Лице небесне.
2. Так, ти богиня!
3. Райська роже, богине.
4. І небо й пекло казкою вважати.
5. Безбожник... неткнутий блиском твоєї красоти.
6. Хто смів сказати, що не богиня ти?
7. Ти й краса твоя – не казка.

8. Без серця дрозі в твоє лице небесне глянуть може.

А Антитеза

Б Окличне речення

В Епітет

Г Метафора

Д Інверсія

Е Риторичне запитання

Є Звертання

Ж Порівняння

10. Виразне читання студентами сонета «Сікстинська Мадонна».

Хто смів сказати, що не богиня ти?

Де той безбожник, що без серця дрозі

В твоє лице небесне глянуть може,

Неткнутий блиском твої краси?

Так, ти богиня! Мати, райська роже,

О глянь на мене з свої висоти!

Бач, я, що в небесах не міг найти

Богів, перед тобою клонюсь тоже.

О бозі, духах мож ся сумнівати

І небо й пекло казкою вважати,

Та ти й краса твоя – не казка, ні!

І час прийде, коли весь світ покине

Богів і духів, лиш тебе, богине,

Чтить буде вічно – тут, на полотні.

11. Завдання: порівняйте ідейний зміст сонета Івана Франка «Сікстинська Мадонна» з однойменним сонетом Максима Рильського.

Хто смів сказати, що не богиня ти?

І. Я. Франко «Сікстинська Мадонна»

Малий вже добре майстрував

Т. Г. Шевченко «Марія»

О, хто сказав, що не людина ти?
Таж ти живеш в Шевченковій Марії,
Перед тобою світ земний темніє,
Щоб хмаркою до ніг тобі лягти.

Ти дивишся в майбутнє, у світи,
І їм несеш дитя своє. Крізь вії
Такий великий смуток пломеніє,
Що слів розради й мудрим не знайти.

Твоє малятко, круглооке й гоже,
Колись теслярський проявивши хист,
Хрест витеше собі людський, не божий.

Тому такий в твоїй печалі зміст,
Який лиш людство зрозуміти може,
А не свята Варвара й Папа Сікст.

V. Підсумки заняття. Бесіда:

- Якими художніми засобами автор передає своє захоплення Мадонною?

- Що, на ваш погляд, спільне і що відмінне в зображенні Мадонни, її трактовці в Рафаеля і Франка?

- Чи є в християнській релігії богиня?
- Як називають віруючі Діву Марію?
- Яка роль риторичних запитань в першій строфі сонета?
- Який художній прийом використовує автор в останньому тривірші?

Рефлексія. Метод «Мікрофон». Продовжити речення:

- Тепер я зможу...
- Найбільші труднощі я відчув (відчула)...
- Я зрозумів (зрозуміла)...
- Я зміг (змогла)...
- Було важко зробити...
- Було цікаво дізнатися про...
- Я навчився (навчилася)...

VI. Повідомлення домашнього завдання.

Написати міні-твір «Мої враження від картини Рафаеля Санті «Сікстинська Мадонна».

Висновки та перспективи подальших досліджень

Підсумовуючи все вищевикладене, можемо зробити висновок, що міжпредметні зв'язки сприяють формуванню вмінь працювати з джерелами, посилюють мотивацію навчання, розвивають у студентів пізнавальний інтерес, створюють оптимальні умови для підвищення якості знань.

Подальші дослідження рекомендується зосередити на більш глибокому аналізі проблеми використання міжпредметних зв'язків при вивченні української літератури.

Список використаних джерел

1. Зверев И. Д., Максимова В. Н. Межпредметные святы в современной школе. Москва: Педагогика, 1981. 160 с.
2. Кучерук Н. В., Полицька А. П., Полицький О. Д. Інтегровані уроки з української мови та літератури. Харків: Основа, 2007. 208 с.
3. Куцінко О. Г. Професійний довідник учителя літератури. Харків: Основа, 2012. 381 с.

4. Мельничук С. Г. Короткий термінологічний словник з педагогіки. Київ: Наукова думка, 2004. 349 с.
5. Мокрицький Г. П. Танго з минулим: неординарні постаті в історії Житомира. Житомир: Волинь, 2014. 416 с.
6. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків: Основа, 2013. 143 с.

The paper outlines methodological directions in studying literary works in combination with visual art and proposes a technology of a Ukrainian Literature Lesson on the subject on I. Franko's sonnet «Sistine Madonna».

Key words: *interdisciplinary communication, methods, sonnet, Ivan Franko, Raffaello Santi.*